

Ажитаева Лаура Амантайқызының
8D08103 – «Жеміс-көкөніс шаруашылығы» білім беру бағдарламасы
бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алуға ұсынылған «Оңтүстік
Қазақстан жағдайында жүзімнің жаңа сорттары мен гибрид түрлерін
өсірудің шаруашылық-биологиялық негіздеу және бағалау» тақырыбында
орындалған диссертациялық жұмысына

РЕСМИ РЕЦЕНЗЕНТТІҢ ЖАЗБАША ПІКІРІ

р/н №	Өлшем шарттар	Өлшемшарттарға сәйкестігі (жауап нұсқалардың бірін сызу)	Ресми рецензенттің ұстанымына негіздеме (ескертуді курсивпен көрсету)
1.	Диссертация тақырыбының (бекіту күніне) ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкес болуы	1.1 Ғылымды дамыту дың басым бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі: 1) диссертация мемлекет бюджетінен қаржыландырылатын жобаның немесе нысаналы бағдарламаның аясында орындалған (жобаның немесе бағдарламаның атауы мен нөмірін көрсету); 2) диссертация басқа мемлекеттік бағдарлама аясында орындалған (бағдарламаның атауын көрсету); 3) диссертация Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия бекіткен ғылым дамуының басым бағытына сәйкес (бағытын көрсету) келеді.	Ажитаева Лаура Амантайқызының 8D08103 – «Жеміс-көкөніс шаруашылығы» білім беру бағдарламасы бойынша философия (PhD) докторы дәрежесін алуға арналған «Оңтүстік Қазақстан жағдайында жүзімнің жаңа сорттары мен гибрид түрлерін өсірудің шаруашылық- биологиялық негіздеу және бағалау» тақырыбындағы диссертациялық жұмысы ғылымның даму бағыттарына сәйкес орындалған. Ізденуші Л.А. Ажитаеваның диссертациялық жұмысы BR10765032 «Био және IT- технологиялары жетістіктері негізінде жемістер мен жидектердің, жаңғақ дақылдарының және жүзімнің сорттары мен будандарын құру, оларды Қазақстанның әр түрлі аймақтары үшін өсіру технологияларын әзірлеу» тақырыбындағы бағдарламалық-нысаналы қаржыландыру жоба (Мемлекеттік тіркеу №0121PK00793) аясында жүргізілді, 2021-2023жж.
2.	Ғылым үшін маңыздылығы	Жұмыс ғылымға елеулі үлесін қосады/қоспайды, ал оның маңыздылығы анықталған/анықталмаған.	Диссертациялық жұмыс ғылымға елеулі үлесін қосады және оның маңыздылығы толығымен анықталған. Ғылыми зерттеулердің нәтижесінде

			жүзімнің жаңа перспективалы сорттары мен гибрид түрлерінің Түркістан облысы аймағындағы биологиялық және шаруашылық ерекшеліктерін ашуға мүмкіндік береді. Бұл жүзім шаруашылығында селекция, агротехника және аймаққа бейімделу мәселелерін шешуге ықпал ететін маңызды теориялық және практикалық база болып табылады. Мемлекеттік сортсынаққа берілді, сынақты үздік өтіп, жүзімнің жаңа селекциялық жетістігі тіркелді, ол экологиялық сорт болып табылады, докторант осы сорттың авторларының бірі болып табылады. Жаңа сорттар Бақбарыс, Аяулым, Алуа деп аталған, оған Қазақстан Республикасы патенті алынды, нөмірі №1045, 21.10.2021ж.; №1148, 01.11.2022ж.; №1183, 20.01.2023ж.
3.	Өзі жазу принципі	Өзі жазу деңгейі: 1) жоғары; 2) орташа; 3) төмен; 4) өзі жазбаған.	Ізденуші Ажитаева Лаура Амантайқызының диссертациясын жоғары деңгейде жазылған. Зерттеу кезеңдері, қолданылған әдістер мен алынған нәтижелер авторлық көзқараспен сипатталып, нақты жүйеге келтірілген. Диссертация ғылыми тілмен түсінікті жазылған.
4.	Ішкі бірлік принципі	4.1 Диссертация өзектілігінің негіздемесі: 1) негізделген; 2) ішінара негізделген; 3) негізделмеген.	Диссертацияның өзектілігі толықтай негізделген. Зерттеулер нәтижелерінің үлкен теориялық және практикалық маңызы бар. Отандық селекция нәтижесінде алынған жүзімнің жаңа сорттары мен гибрид түрлері әлемдік танымал аналогтармен салыстырғанда бірқатар экономикалық тұрғыдан маңызды белгілерімен ерекшеленеді. Жемісінің сапасы, көлемі және

			тартымдылығы жағынан олар көптеген аудандастырылған сорттардан басым түсіп, ірі және шағын бизнес өкілдері үшін коммерциялық тұрғыда жоғары қызығушылық тудырады.
		4.2 Диссертация мазмұны диссертация тақырыбын айқындайды: 1) айқындайды ; 2) ішінара айқындайды; 3) айқындамайды.	Диссертациялық жұмыстың мазмұны диссертация тақырыбын толығымен айқындайды .
		4.3. Мақсаты мен міндеттері диссертация тақырыбына сәйкес келеді: 1) сәйкес келеді ; 2) ішінара сәйкес келеді; 3) сәйкес келмейді.	Диссертациялық жұмыстың мазмұны зерттеу тақырыбын толығымен ашып көрсетеді және ғылыми мақсаттар мен міндеттерге толық сәйкес келеді .
		4.4. Диссертацияның барлық бөлімдері мен ережелері логикалық байланысқан: 1) толық байланысқан; 2) ішінара байланысқан; 3) байланыс жоқ.	Диссертациялық жұмыстың құндылығы жоғары, ол толықтай аяқталған ғылыми еңбек болып табылады. Диссертация құрылымы логикалық тұрғыда жақсы ұйымдастырылған, барлық бөлімдері өзара тығыз байланысты.
		4.5 Автор ұсынған жаңа шешімдер (қағидаттар, әдістер) дәлелденіп, бұрыннан белгілі шешімдермен салыстырылып бағаланған: 1) сыни талдау бар ; 2) талдау ішінара жүргізілген; 3) талдау өз пікірін емес, басқа авторлардың сілтемелеріне негізделген; 4) талдау жоқ.	Докторант ұсынған жаңа шешімдер (қағидаттар) толық дәлелденген. Автор ұсынған жаңа шешімдер мен әдістер бұрыннан белгілі тәсілдермен салыстырылып, сыни талдау арқылы бағаланған.
5.	Ғылыми жаңашылдық принципі	5.1 Ғылыми нәтижелер мен ережелер жаңа ма? 1) толығымен жаңа ; 2) ішінара жаңа (25-75% жаңа); 3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	Зерттеу барысында алынған ғылыми нәтижелер толығымен жаңа , олардың теориялық және практикалық маңыздылығы жоғары. Докторант Қазақстанның оңтүстік аймағында жүзім сорттары мен гибрид түрлерінің шаруашылық-құнды белгілері

			бойынша бағалап, жаңа сорт шығарды. Жүзім дақылдарының өнімділігін арттыру мақсатында жүргізілген зерттеу нәтижелері жүктеме технологиясының әртүрлі нұсқаларын қолдану арқылы жоғары өнім алынды. Сондай-ақ, отандық селекциядағы жаңа жүзім сорттары мен гибрид түрлерінің шаруашылық-құнды белгілері бойынша жоғары бағаланып, ішінен ең тиімділері өндіріске енгізу үшін ұсынылды.
		5.2 Диссертацияның қорытындылары жаңа ма? 1) толығымен жаңа; 2) ішінара жаңа (25-75% жаңа); 3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	Диссертацияның қорытындылары толығымен жаңа болып табылады.
		5.3 Техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдері жаңа және негізделген бе? 1) толығымен жаңа; 2) ішінара жаңа (25-75% жаңа); 3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	Диссертациялық жұмыстағы агротехнологиялық, экологиялық және экономикалық шешімдер толығымен жаңа болып табылады. Жүзім шаруашылығында биологияландырылған технологияларды қолданудың агроэкономикалық және экологиялық тиімділігі дәлелденді.
6.	Негізгі қорытындылардың негізділігі	Барлық негізгі қорытындылар ғылыми тұрғыдан қарағанда ауқымды дәлелдемелерде негізделген /негізделмеген (qualitative research және (квалитатив ресеч) және өнер және гуманитарлық ғылымдар бойынша даярлық бағыттары үшін).	Барлық қорытындылар ғылыми тұрғыдан қарағанда ауқымды дәлелдемелерде негізделген .
7.	Қорғауға шығарылған негізгі ережелер	Әр ереже бойынша келесі сұрақтарға жеке жауап беру қажет: 7.1 Ереже дәлелденді ме? 1) дәлелденді; 2) шамамен дәлелденді;	7.1 1) дәлелденді; Жұмыс аясында ұсынылған негізгі тұжырымдар жан-жақты тәжірибе деректері мен бірнеше жылдық бақылаулар негізінде нақты расталған.

		3) шамамен дәлелденбеді; 4) дәлелденбеді; 5) бұл тұжырымда ереженің дәлелденгенін тексеру мүмкін емес. 7.2 Тривиалды ма? 1) иә; 2) жоқ; 3) бұл тұжырымда ереженің тривиалды екенін тексеру мүмкін емес. 7.3 Жаңа ма? 1) иә; 2) жоқ; 3) бұл тұжырымда ереженің жаңашылдығын тексеру мүмкін емес. 7.4 Қолдану деңгейі: 1) тар; 2) орташа; 3) кең; 4) бұл тұжырымда ереженің қолдану деңгейін тексеру мүмкін емес. 7.5 Мақалада дәлелденген бе? 1) иә; 2) жоқ; 3) бұл тұжырымда мақаладағы ереженің дәлелденгенін тексеру мүмкін емес.	7.2 2) жоқ; Диссертациялық жұмыстың зерттеу нәтижелері бұрынғы білімдермен қайталанбай, жаңа ғылыми көзқарастарды ұсынады. 7.3 1) иә; Диссертациялық жұмыста алынған нәтижелер жаңа, зерттеуге алынған, бұл жұмыс Түркістан облысының ерекшеліктерін ескере отырып, алғаш рет жаңа сорттар мен гибрид түрлерін ғылыми тұрғыда сипаттаған. 7.4 3) кең; Аталған ғылыми тұжырымдар ауыл шаруашылығы саласындағы ғылыми мекемелер мен өндіріс орындарында, сондай-ақ аграрлық білім беру бағдарламаларында кеңінен пайдалануға жарамды. 7.5 1) иә; Диссертацияда алынған материалдар докторанттың жариәланған ғылыми мақалаларында толықтай дәлелденген.
8.	Дәйектілік қағидаты. Дереккөздер мен ұсынылған акпараттың дәйектілігі	8.1 Әдістеменің таңдауы - негізделген немесе әдіснама нақты жазылған: 1) иә; 2) жоқ. 8.2 Диссертация жұмысының нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау	Иә. Автор зерттеу әдістемесін мақсатқа сай, қазіргі заманғы талаптарға сәйкес таңдаған. Әдістеменің таңдауы негізделген және әдіснамасы нақты жазылған. Диссертацияды классикалық және замануи әдістемелер қолданыс тапқан. Иә. Диссертациялық жұмыстың нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы өңделген, зерттеу нәтижелеріне статистикалық өңдеулер жүргізілген.

		әдістемелерін пайдалана отырып алынған: 1) иә ; 2) жоқ .	
		8.3 Теориялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар және заңдылықтар эксперименттік зерттеулермен дәлелденген және расталған (педагогикалық ғылымдар бойынша даярлау бағыттары үшін нәтижелер педагогикалық эксперимент негізінде дәлелденеді): 1) иә ; 2) жоқ .	Иә. Алынған қорытындылар зерттеу нәтижелерін көрсетеді. Диссертациялық жұмыстың барлық қорытындылары эксперименттік зерттеулер арқылы толық негізделіп, нақты расталды.
		8.4 Маңызды мәлімдемелер нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтемелермен расталған /ішінара расталған / расталмаған.	Маңызды тұжырымдар сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтеме жасалып, расталған .
		8.5 Пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға жеткілікті /жеткіліксіз.	Әдебиеттер тізімі ғылыми зерттеу тақырыбына сай, соның ішінде отандық және шетелдік дереккөздер бар. Диссертациялық жұмысты орындау барысында ізденуші Л.А. Ажитаева 155-тен аса отандық және шетел ғалымдар еңбектеріне сілтеме жасаған.
9.	Практикалық құндылық қағидаты	9.1 Диссертацияның теориялық маңызы: 1) бар ; 2) жоқ .	Иә. Диссертация теориялық тұрғыдан маңызды болып табылады.
		9.2 Диссертацияның практикалық маңызы бар және алынған нәтижелерді практикада қолдану мүмкіндігі жоғары: 1) иә ; 2) жоқ .	Иә. Диссертацияның практикалық мәні зор және алынған нәтижелерді өндірісте пайдалану әлеуеті жоғары екені анықталды. Жүзімнің жаңа сорттары шаруа қожалықтары тарапынан сұраныс табады.

		9.3 Практикалық ұсыныстар жаңа ма? 1) толығымен жаңа; 2) ішінара жаңа (25-75% жаңа); 3) жаңа емес (жанасы 25%-дан кем).	Практикалық ұсыныстар толығымен жаңа болып табылады. Ұсынылған практикалық ұсыныстар толығымен жаңа сипатқа ие және аймақтық климаттық ерекшеліктер мен ауыл шаруашылығы жағдайларын ескере отырып әзірленген. Олар бұрынғы тәжірибеде қолданылмаған, сондықтан өңірдегі жүзім шаруашылығын дамытуға және өнімділікті арттыруға нақты ықпал етеді. Сонымен қатар, ұсыныстар ғылыми негізделген және эксперименттік деректермен расталған, бұл олардың тиімділігі мен сенімділігін қамтамасыз етеді. Практикалық ұсыныстардың енгізілуі жергілікті өндірушілерге инновациялық агротехникалық әдістерді қолдануға мүмкіндік беріп, экономикалық көрсеткіштердің жақсаруына ықпал етеді.
10.	Жазу және ресімдеу сапасы	Академиялық жазу сапасы: 1) жоғары; 2) орташа; 3) ортанадан төмен; 4) төмен.	Докторанттың академиялық жазу деңгейі жоғары болып, диссертацияны жазу нормалары мен стандарттарына толық сай рәсімделген.
11.	Диссертацияғы ескертулер	1. Диссертация мәтінінде кейбір ғылыми терминдердің қазақ тіліне аударылуында қателіктер байқалады. 2. Жұмысты орындау барысында стильдік және грамматикалық тұрғыдан аздаған кемшіліктер орын алған. 3. Әдебиетке шолуда кейбір қайталанылған әдебиеттер кездеседі. Аталған ескертулер мен ұсыныстар принципті сипатта емес және ғылыми жұмыстың жалпы концепциясына, өзектілігі мен ғылыми жаңалығына қайшы келмейді.	
12.	Докторант мақалаларының зерттеу тақырыбы бойынша ғылыми деңгейі (диссертация мақалар сериясы нысанында қорғалған жағдайда)	Ажитаева Лаура Амантайқызы диссертация бойынша жазылған мақалаларының ғылыми деңгейі зерттеу тақырыбы бойынша сәйкес келеді. Диссертациялық жұмыстың негізгі мақалалары бойынша 11 ғылыми еңбек жарияланды, оның ішінде: Scopus деректер базасына енгізілген процентиль көрсеткіші 49 болатын журналда 1 мақала (Q3), ҚР Ғылым және жоғары білім министрлігінің Ғылым және жоғары білім саласындағы сапаны	

	ресми рецензенттер докторанттың зерттеу тақырыбы бойынша әр мақаласының ғылыми деңгейін зерделейді)	қамтамасыз ету комитеті ұсынған журналдарда 3 ғылыми мақала, 4 жарияланым халықаралық ғылыми конференция материалдарында. Сондай-ақ, селекциялық жетістіктерге 3 авторлық куәлік тіркелген. Автордың h-индексі-1.
13.	Ресми рецензенттің шешемі (осы Үлгі ереженің 28-тармағына сәйкес	Докторант Ажитаева Лаура Амантайқызы 8D08103 – «Жеміс-көкөніс шаруашылығы» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін рәсімделген диссертациялық жұмысы қойылатын талаптарға сәйкес рәсімделген, ал докторант философия докторы (PhD) дәрежесін беруге толық лайықты деп санаймын.

РЕСМИ РЕЦЕНЗЕНТ:

«Ж.Жиембаев атындағы өсімдік қорғау және карантин ғылыми-зерттеу институты» ЖШС, «Өсімдіктерді кешенді қорғау» бөлімінің жетекші ғылыми қызметкері, б.ғ.к.

2025 жылғы маусымның «13» күні

Б.К. Копжасаровтың қолын растаймын,
кадр жөніндегі менеджер

Б.К. Копжасаров

Л.Р. Арипова